

door Liesbeth Koenen

Nieuwe Akademiepresident Robbert Dijkgraaf

‘Ik wil dat we sneller en minder voorspelbaar worden’

Hij is jong, praat in hoog tempo en wil de dynamische cultuur van het wetenschappelijk onderzoek binnenhalen bij de Akademie. Robbert Dijkgraaf (1960) vindt dat de KNAW vooral geen mini-ministerie moet willen zijn. Over zappmomenten en verborgen sympathie voor de wetenschap.

Het is nog geen negen uur als Robbert Dijkgraaf, zich verontschuldiging dat hij te laat is, het Trippenhuis binnen komt stappen. Hij heeft er al een *conference call* op zitten, die hij vanuit huis voerde. Gisteravond legde hij in Den Haag voor een uitverkochte zaal het nut van het universum uit, tijdens het eerste Spinozadebat over de grenzen van wat we kennen en weten – hij kreeg de Spinozapremie in 2003. Of nou ja, debat? ‘Het was niet helemaal duidelijk of het inderdaad een debat was, of dat ik een lezing moest geven, of gastheer moest zijn of dat ik geïnterviewd werd’, lacht Dijkgraaf. Maar hij heeft ruime ervaring met al die dingen. Zo ruim, dat je je bijna af kunt vragen of het traditionele ‘kennismakingsinterview met de nieuwe president’ in zijn geval wel zo nodig is.

playboy

Was er eerder een Akademiepresident bij zijn aantreden al bij zo’n brede doorsnede van de bevolking bekend? De NRC-lezers kennen Dijkgraaf natuurlijk al heel wat jaren van zijn maandelijkse column in het wetenschapskatern, onlangs nog verzameld onder de titel *Blikwisselingen*. En het afgelopen seizoen kreeg hij er ook de Volkskrantlezers bij. Onder Dijkgraafs leiding werd in die krant in wekelijkse afleveringen *De bètacanon* met vijftig kernbegrippen uit de natuurwetenschappen samengesteld – overigens een reactie op de historische canon, die zijn voorganger Frits van Oostrom vlak daarvoor met zijn eigen commissie opstelde in opdracht van de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

Maar Dijkgraaf laat zich even gemakkelijk samen met de hoofdredacteur van de *Playboy* voor de Amsterdamse

zender AT5 in een bootje door de grachten voeren, terwijl hij gedreven een paar fundamentele natuurverschijnselen uitlegt. Zondags is hij te zien in *Hoe?Zo!*, het populairste wetenschapsprogramma op de televisie, waar onder leiding van de Vlaming Bart Peeters vragen uit de wetenschap steevast als een show benaderd worden. ‘Daar kijken een miljoen mensen naar’, zegt Dijkgraaf met een lichte ondertoon van verbazing. ‘En weet je wat ik laatst ontdekte? Er liep bij de opname een dame rond van wie ik eerst niet wist wat haar rol was. Maar die grijpt in zodra er een *zap*-moment dreigt. Zij moet het verlies van kijkers voorkomen. Dat zou ik nooit hebben bedacht!’

thermoskan

Zappmomenten voorkomen, dat moet de KNAW eigenlijk ook, vindt de nieuwe president. Want er moeten bruggen geslagen tussen de wetenschap en de rest van de wereld. ‘Ik denk dat ik niet zie wanneer een politicus wegzapt als we weer eens voor het belang van de wetenschap pleiten’, bekent Dijkgraaf, die op dit uur nog wat bleekjes ziet. Maar er is koffie. Het is geruststellend te zien dat de *wonderboy* van de snaartheorie (‘Moet dat nou?’ sputtert hij over die benaming) net zo gezellig hannest met het schenkmechanisme van de thermoskan als een ander. En meer dan koffie heeft hij niet nodig om in zijn gebruikelijke hoge spreektempo enthousiast zijn licht te laten schijnen over de KNAW.

Een paar dingen keren terug in het gesprek. Zo ziet Dijkgraaf echt nergens een probleem in – als een volleerde moderne manager spreekt hij van uitdagingen. Die liggen onder meer in de hele keten die loopt van het

warm maken van de jeugd voor wetenschap, tot aan het doordruppelen van wetenschappelijke resultaten in de maatschappij. Liefst ziet Dijkgraaf dat de Akademie overal haar invloed doet gelden. ‘Het gaat om een breed draag-

Je herkent de begeestering bij elkaar

vlak voor de wetenschap te scheppen’, vat hij samen. En geen betere partij om daar iets aan te doen dan de KNAW. Dijkgraaf: ‘De Akademie is een gepaste ambassadeur. We zijn niet echt een lobbyorganisatie, maar staan boven de partijen. De KNAW spreekt voor de wetenschap in zijn geheel, niet voor een enkele instelling of discipline.’ Twee motto’s heeft hij daarbij hoog in het vaandel: ‘Friend raising before fund raising’ en ‘Definieer je door je daden, niet door je woorden’.

De kracht van de Akademie als ambassadeur is voor Dijkgraaf het genootschap, de leden dus. En het feit dat die alle onderzoeksrichtingen bestrijken. ‘Nederland is in dit opzicht bevoorrecht’, benadrukt hij. ‘In de meeste landen zit niet iedereen bij elkaar, daar zijn bijvoorbeeld aparte academies voor natuur- en geesteswetenschappen. Dit is echt een plek waar alle disciplines elkaar ontmoeten. Of ze dat ook echt doen? Er zijn wel allerlei schotten geplaatst ja, maar op bepaalde punten moet je over de schutting heen kunnen kijken. Die drang wordt gevoeld door een algemene intellectuele interesse, door de ontwikkelingen in de wetenschap zelf.’

hardste bèta

‘Het bijzondere en mooie vind ik dat iedere discipline duidelijk weet wat het betekent er excellent in te zijn. Je herkent dat kwaliteitsgevoel in elkaar. Je herkent de begeestering. En ook dat daar een zekere bescheidenheid bij hoort.’

Ik ben een alleseter

Het siert een goede wetenschapper als die ook onzeker durft te zijn. Je moet kritisch naar jezelf en je onderzoek kunnen kijken. Dat bindt ons leden, en het geeft snel consensus over allerlei onderwerpen.’

Robbert Dijkgraaf
foto Peter Strelitski

Maar hij is zelf het hardste soort bèta. Al zegt hij onmiddellijk spontaan dat naast high-tech en grote labs ook de kleine letteren belangrijk zijn, is het niet moeilijk om te presideren over alle terreinen? ‘Ik ben een alleseter’, zegt de universiteitshoogleraar die ooit zijn studie natuurkunde onderbrak voor een opleiding aan de Gerrit Rietveld Academie. ‘Iemand die redelijk nieuw is in een onderwerp, kan ook een goede ambassadeur zijn. Ik hoef niet heel veel te weten van Sanskriet om de fascinatie daarvoor te onderkennen. De uitdaging is voor de volle breedte van de wetenschap te pleiten, komend uit de eigen verdieping. Want ik heb natuurlijk in de wis- en natuurkunde ook nog steeds mijn eigen *nicheje*. Nog altijd kijk ik elke ochtend eerst even op internet wat zich allemaal in mijn vakgebied

afspeelt. En dat kan altijd weer een idee opleveren, iets spannends in gang zetten.'

Snel reageren is in de wetenschap normaal, stelt Dijkgraaf. 'Die dynamische cultuur van het onderzoek wil ik graag hier naar binnen brengen. De manier waarop we opereren heeft soms iets ambtelijks, maar de Akademie moet geen mini-ministerie willen zijn. Ze zou de laatste

Het is zoiets als de Rode Koningin in Alice in Wonderland

plaats binnen de wetenschap moeten zijn die verbureaucratiseerd is. Ik wil dan ook graag dat we sneller en minder voorspelbaar worden in onze reacties. Vaker mensen snel bij elkaar brengen om te discussiëren en adviezen uit te brengen, er soms meer een *pressure cooker* van maken. Natuurlijk moet je je wapens met zorg kiezen, en goed bedenken wat je met je acties wilt bereiken. Sommige zaken moet je ook voorbij durven laten gaan, je hoeft niet altijd overal je plasje over te doen. Achter de schermen valt er soms ook iets te bereiken. Uiteindelijk willen we dat er naar ons geluisterd wordt, en dat onze invloed zich vertaalt in beleid.'

'Het draagvlak voor wetenschap behouden en zelfs vergroten is een continue inspanning, zoiets als de Rode Koningin in Alice in Wonderland, die heel hard moet hollen om op dezelfde plek te blijven.' Dijkgraaf is er intussen wel van overtuigd dat er veel verborgen sympathie voor wetenschap bestaat. 'Deze tijd vraagt ook om wetenschap', zegt hij, 'en de komende jaren wordt dat alleen maar meer. Niet alleen vanwege de voortschrijdende technologie, maar ook in het licht van de grote maatschappelijke problemen zoals duurzaam met energie omgaan. Er zijn een heleboel verschillende groeperingen in de samenleving, ieder met hun eigen achtergrond, die iets van de wetenschap te verwachten hebben en dat zijn even zoveel potentiële cirkels van sympathie.'

priklimonade

En je moet beginnen bij het onderwijs, bij de kinderen dus, vindt de man die ook de zeer toegankelijke website *proeffes.nl* bedacht, waar scholieren bijvoorbeeld uitgelegd wordt hoe ze zelf een regenboog kunnen maken, of priklimonade. 'Je wilt dat er bij een jongetje van twaalf dat op de

bank zit ergens een vonkje overspringt', legt hij uit. 'Dat kan later heel veel consequenties hebben. Wetenschap leent zich als geen ander onderwerp voor zo'n breed-spectrumbenadering. Als zo'n jongetje alles weet van dino's, daar helemaal gek van is, of van planeten: dat is een prachtig aangrijpingspunt voor de wetenschap'.

tegenwind

'Dat de KNAW zich ook over het onderwijs ontfermt – het komende jaar bijvoorbeeld met de KNAW-Onderwijsprijs – past trouwens in de traditie van de Akademie om zich ook maatschappelijk op te stellen. Coryfeeën als Lorentz waren ook niet te beroerd om na te rekenen wat de vorm van een bliksemafleider op het Rijksmuseum moest zijn. Adel verplicht. Ook al is het soms niet meer dan morele steun. De status van het onderwijs is de afgelopen jaren behoorlijk omlaag gegaan, en er is een duidelijke tegenwind. Hoogopgeleide leraren verdwijnen uit het systeem, en we zullen alles op alles moeten zetten om het niveau op peil te houden. Ook daarom zijn de nieuwe verbintenissen tussen scholen en onderzoekers die je nu ziet zo goed. Men moet er even aan wennen, topwetenschappers op de middelbare school, maar het is een succes. In november is ook de bus van De Jonge Akademie, *DJA on Wheels*, officieel gaan rijden langs scholen.'

spitsuur

Jonge onderzoekers hebben ook Dijkgraafs warme belangstelling én bezorgdheid. 'Vergeet niet dat de wetenschap een jeugdige sector is, veel werk wordt door jonge onderzoekers gedaan. Maar zoals onderzoekers nu in het spitsuur van hun leven soms bezig moeten zijn, dat

Talent klotst over de wereldbol

grenst bijna aan het onbetamelijke, zoveel wordt van hen gevraagd', zegt hij. En even later: 'Talent klotst over de wereldbol. Hoe krijgen en houden we de goede mensen in Nederland? Kwaliteit is daar het enige antwoord op. Je wilt dat de beste plek *hier* is. Nederland heeft een prachtige uitgangspositie om een concurrerende omgeving in de internationale wetenschap te zijn. Een zekere ambitie is goed.'

‘Maar die boodschap moet wel overgebracht worden en gehoord worden. Want op dit moment klopt er iets niet. Laatst werd in een Europees onderzoek aan mensen gevraagd of ze dachten dat vooruitgang in de wetenschap dodelijke ziektes kon genezen. Daar zei in Nederland 97 procent ja op, meer dan in welk ander land ook. Maar vraag je diezelfde groep of de overheid meer geld aan wetenschap moet uitgeven, dan zegt maar 25 procent ja, het laagste percentage in Europa.’

bliepjes

Hij wil dichter bij de Haagse besluiten zitten, zegt Dijkgraaf dan ook. En met adviezen van de Akademie en alle commissies is veel meer resultaat te behalen. ‘We moeten over een breder spectrum opereren’, vindt hij. ‘We beschikken over grote netwerken met contacten, ook internationaal. Het is een soort radarscherm dat altijd aanstaat. Wij zien soms al ver weg bliepjes die anderen nog niet kunnen zien. Daar zou meer gebruik van moeten worden gemaakt.’

Toch moet ook de hand een beetje in eigen boezem: ‘We klagen als wetenschappers dat we zo slecht begrepen worden, dat er in stereotypen over ons gedacht wordt, of dat je bij de politiek niet aan kunt kloppen. Maar wat heb je nodig om die brug te slaan? Wetenschapscommunicatie. En dat is toch een andere wereld met eigen kwaliteiten. Wat ik zelf heb ervaren bij *Hoe?Zo!*, met die dame die bij zapmomenten ingrijpt, is maar één voorbeeld..’

Ik dacht dat ik op 32-jarige leeftijd mijn cv kon opbergen

De volgende afspraak wacht. Dijkgraaf ontwijkt tot slot het antwoord op de vraag of hij denkt ook een tweede termijn van drie jaar als president te zullen volmaken. Eerst maar eens aan het werk, de mooie plannen uitvoeren, vindt hij. Een daarop aansluitende, zij het wat existentiële kwestie dan: wat valt er na het Akademiepresidentschap voor hem nog te doen of te verlangen? Hij werkte al op Princeton, is al universiteitshoogleraar, kreeg de Spinozapremie, en hij is pas 48. De jongste president ooit, overigens. Dijkgraaf is er relativerend over: ‘Toen ik in

1992 hoogleraar werd aan de Universiteit van Amsterdam dacht ik dat ik op 32-jarige leeftijd mijn cv in de archiefkast kon opbergen. Niets bleek minder waar. En ik voel me na al die tijd nog steeds zeer bevoorrecht met die prachtige baan.’

lange dagen

Maar heeft hij daar dan wel tijd voor nu? Dijkgraaf kijkt bijna betrapt. ‘Dat presidentschap is nu fulltime, het zijn hele lange dagen die ik maak’, zegt hij met een nauwelijks waarneembare zucht. Dat valt deels te wijten aan alle extra festiviteiten en activiteiten ten gevolge van het tweehonderdjarig bestaan van de Akademie, waar hij middenin viel. ‘Ik zal blij zijn als we in 2009 weer gewoon kunnen gaan werken,’ geeft hij toe, om er meteen vol vuur aan toe te voegen: ‘Dan gaan we met kracht aan de slag voor de academische wereld. Ons enthousiasme is groot, en dat moeten we overbrengen.’